

MUSIQA DARSLARINI O'QITISHDA MOBIL DASTURLARDAN FOYDALANISH.

Mirzaolimova Gulshanoy Mirzoxidjon qizi

Andijon davlat pedagogika instituti

Musiqqa va san'at mutaxassisligi I-bosqich magistranti

gulshanoymirzaolimova123@gmail.com

+998935877515

ANNOTATSIYA: *Talabalarga ta'lim-tarbiya berish jarayonida Musiqqa madaniyati darslarini kompyuter yordamida o'tishning o'ziga xos yo'llari yoritilgan.*

KALIT SO'ZLAR: *musiqqa, texnika, kompyuter, tinchlikbogi, tizimlashtirish, ta'lim – tarbiya, ilm – fan.*

Musiqqa va texnika integratsiyasi bu zamon talabi musiqqa darslarida kompyuterni qo'llanilishi, shu fanga bo'lgan qiziqishni orttiradi va musiqqa eshitish qobiliyatini shakllantiradi. Kompyuter yordamida musiqani ijro etish bilimlarini shakllantirish ba'zi bir qiyinchiliklarni tug'diradi. Bu muammoni yechimini topish uchun o'qituvchidan ijro etish uslubi, tembr, ritm davomiyligi va boshqalarga e'tibor qaratishni talab etadi. Shu bilan birga musiqqa jismoniy va tovush xususiyatlari nazariyasini rivojlantirish va uni kompyuter yordamida ijro etish uchun ham katta ahamiyatga ega. Ilm-fan taraqqiyoti bizga tabiat hodisalari va jamiyatni rivojlanish qonuniyatlarini o'rganishga imkon beradi, buning natijasida inson tabiat bilan faol munosabatga kirishib, o'z hayotiy sharoitini yaxshilaydi. Musiqqa va texnining bir-biri bilan bog'liqligi texnika va musiqqa oldida yangi vazifalarni qo'yadi. Kompyuterda o'quvchilarning hohlagan musiqalarini tinglashlari ular qobiliyatlarini, fikrlash doirasini rivojlantiradi. O'qituvchi, imkon qadar, kompyuter yordamida musiqiy asarlarni tizimlashtirish lozim. Buning uchun turli notalar davomiyligini aks ettiruvchi algoritm ishlab chiqildi. U quyidagi bosqichlarni o'z ichiga oladi:

I. bosqich: raqam orqali musiqqa notalarini davomiyligini aks ettirish.

II. bosqich: turli tizim va harflar orqali notalar nomini aks ettirish.

III. bosqich: raqamlar orqali musiqqa tezligini aks ettirish.

IV. bosqich: harflar sistemasi orqali musiqada uchraydigan alteratsion belgilarni aks etilishi.

V. bosqich: tez sur'atda ijro etiladigan 16 notalarni raqamlar orqali aks ettirilishi.

VI. bosqich: musiqada uchraydigan oktavani raqamlar orqali aks etirish.

VII. bosqich: musiqiy asar qushig'i (ryepriza) uchun algoritmlar ishlab chiqish.

VIII. bosqich: kompyuter sistemasini asoslash.

IX. bosqich: kompyuter sistemasini joriy etish uchun ishchi dasturlarni ishlab chiqish.

X. bosqich: kompyuter sistemasi yordamida musiqa ijro etish.

XI. bosqich: kompyuterda musiqa ijro etish darajasini tahlili.

Boshlangich sinf musiqa o'qituvchilarini tayyorgarligini takomillashtirish maqsadida, ishlab chiqilgan kompyuter sistemasi o'z ichiga quyidagi kuylarni oladi:

-F.Nazarovni "Paxtaoy", "Teplovoy" musiqalari;

-N.Nasimovni "Tinchlik bogi"

,"Bizdan sizga kim kyerak" musiqalari;

-S.Abramovni "Paravoy", "Ari" qo'shigi, "Onajon", "Soatim" musiqalari.

-U.Tojibekovni "Oqshomda" musiqasi.

-G.Kodirovni "Baxor" qo'shigi, "Binafsha", "May" musiqalari.

-O'zbek xalq kuyi "Yallama yorim".

-O'zbek xalq kuyi "Do'lana".

-O'zbek xalq kuyi "Qashqarcha".

-Il.Akbarovni "Paxtakor kuyi", "Baxtiyorlar" qo'shigi musiqalari.

-M.Muxammadjonovni "Ertalab" musiqasi.

-O'zbek xalq raqsi "Andijon polka" va boshkalar (2-rasimga qarang).

Yuqorida aytib o'tilgan musiqa va kuylar uchun tuzilgan ishchi dasturlar kompyutyerni "Musika" nomli yaxlit dasturga birlashtirilgan. Umumta'lim maktablarda musiqani kompyuter yordamida o'rgatish, o'quvchi shaxsi rivojlanishini shakllantiruvchi ajralmas qism sanaladi. O'z navbatida, kompyuterda musiqa va sinxron ijroni amalga oshirish ma'lum bir qiyinchiliklarni o'z ichiga oladi. Bu o'z navbatida, tovush qatorida notalarni joylashish tartibini, ular orasidagi farqni, o'quvchilar ongiga yetkazish uchun konkryet bilimlarni talab etadi. Ma'lumki, yetti tovush orasidagi masofa (intyerval) oktava deyiladi. Musika va ashulalarni kompyuter yordamida ijro etilganda oktavalar quyidagicha aniqlanadi. Kichik oktavadagi tovush intervali: Sol -255 sol diyez-240,lya -228 lya diyez -214, si -204 birinchi oktavadagi tovush qator:do -192 diyez -184, re-171 re diyez -184, mi-152, fa-144 fa diyez -136,sol-128 sol diyez -120, si -102 lya diyez -180 ikkinchi oktavadagi tovush qatori: do -96 do diyez- 92,re -85 re diyez -80, mi -76, fa -76 fa diyez -65, sol -64 sol diyez -60, lya -57 lya diyez -54 uchinchi oktavadagi tovush qatori:do -48 do diyez -45, rye -42 rye diyez -40, mi -36, fa -35

fa diyez -34, sol 32 sol diyez -30, lya -28 lya diyez -26, do -24 (do tovushi to`rtinchi oktavada) Ularning raqamlar orqali ifodalanish kompyuter yordamida musiqa yozishni osonlashtiradi. Tovushning katta raqam bilan belgilanishi, uning tembrini uchaytirishga olib keladi, kichik raqam bilan belgilanishi esa- tovushni past tembrini anglatadi. Musiqa o`qituvchisi Kompyuter dasturni musiqa va ashulani ijrosini joylashtirishga e'tibor berishi zarur. Kuy va qo`shiq larni kompyuter yordamida ijro etish nafaqat oktavaga, balki tovush davomiyligi, uning tezligi va har xilligiga ham bog`liqdir. Tovush davomiyligini aniqlashda ularni algoritm orqali kesib olish maqsadga muvofiqdir. Notalar tovushning turli xil davomiyligidan tashkil topgan va bir -biridan raqamlar bilan farqlanadilar. Raqamlar bilan ular qo`yidagicha. Musiqiy asarni ijro etishning ma'lum bir uslubini aniqlash uchun uning tezligini aniqlash zarur (t). Quyidagi raqamlarga ishora qilib, ijro tezligi uslubini ya'ni sekin, o`rta, tez ijroni aniqlaymiz; 1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15 yoki 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, va h.k.

Musiqa va ashulani kompyuter yordamida tinglash va o`rganish jarayoni o`quvchilar ongining rivojlanishiga yordam beradi. Bu o`quv jarayonida yangi imkoniyatlarni ochishga texnik imkon berishi muhim ahamiyat kasb etadi. Boshlang`ich sinflarda musiqa darslar uchun haftada 1 soat ajratiladi. Shuni inobatga olib, musiqiy asar bilan tanishish maqsadida musiqa darsida kompyuter yordamida ta'lim dasturi ishlab chiqildi. Musiqa darsida kompyuterni qo`llash o`quvchilarda eshitish qobiliyatini shakllantirib, nota bilan ishlash samaradorligini oshiradi. Biz buni F.Nazarovning "Paxtaoy" musiqasini kompyuter yordamida o`rganish misolida qarab chiqamiz. Musiqani ijro etishdan oldin o`qituvchi o`quvchilarni musiqa muallifi bilan tanishtiradi. Bundan tashqari ashula so`zlari muallifi, oktavalar, tezliklar, alteratsiya, tovush davomiyligi, ularni katta-kichikligi, haqida tushuncha berib, so`ngra musiqa kompyuterda tinglash bosqichiga o`tiladi. Musiqani kompyuter yordamida ijro etishni qo`yidagi ketma-ketlikda bajarilishni maqsadga muvofiq deb bilamiz. F.Nazarovni "Paxtaoy" musiqasida uchraydigan turli tovushlarni raqamlar yordamida aks ettirish;

- turli notalar va tovushlarni harflar tizimi yordamida aks ettirishi;
- fa diyez alternatsion belgisini harflar bilan belgilanishi.
- aks ettirilgan tovushlarni olingi ma'lumotlar bilan taqqoslash va ularni tahlil qilish;
- ijro uchun algoritmlarni ishlab chiqish;

Musiqa o`qituvchisi darsda kompyuterda oldindan quyidagi so`zlarni yozib qo`yishi zarur.

-bastakor F.I.Sh.-so`z muallifi F.I.Sh.-nota chizig`idagi tovushlar, va ularni davomiyligi. -alteratsiya belgilari, ularni hajmi.-qo`shiq so`zlari.

Savol –javobdan so'ng kerakli ma'lumotlarga ega bo'lgach, o'qituvchi kompyuterda musiqa tinglashni taklif etadi. Bunda musiqani takrorlanishiga, tovush tembriga (ohangiga) e'tibor berishni tavsiya etamiz.

Musiqa darsida F.Nazarovni "Paxtaoy" musiqasini kompyuter yordamida tinglash, o'quvchilarni eshitish qobiliyatini rivojlantiradi va musiqa o'rganishga yangi ijodiy yondashuv hisoblanadi. M.Nasimovning "Tinchlik bog'i" kuyini kompyuterda ijro etishni qarab chiqamiz. Ushbu musiqani tinglash uchun II sinfda 1 soat ajratilgan. musiqasining kompyuter yordamida o'rganish darsini rejasi qo'yidagicha. Mavzu: M.Nasimovni "Tinchlik bog'i" kuyini kompyuterda ijro etish. Darsning maqsadi: o'quvchilarda qo'shiqni ijrosi eshitish uchun qobiliyatlarini shakllantirish, tabiatga muxabbat uyg'otish. Uslub: darsni kompyuter yordamida tashkil etish.

Darsning borishi.

I. Kompyuter yordamida o'tgan mavzu M.Nasimovni "

Tinchlik bog'i" kuyini takrorlash. (10 daqiqa). (Bu mavzu oldindan EHM xotirasida tayyorlab qo'yilishi zarur).

II. Yangi mavzu bo'yicha mashg'ulot (20 daqiqa)

A) Mavzuni tushuntirish.

B) "Tinchlik", "Tabiat dunyosi" mavzulari bo'yicha suhbatni ko'rgazmali qurollar yordamida o'tkazish.

V) O'quvchilarning javoblari (dunyo va tabiat haqidagi kuy va qo'shiqlar asosida)

G) "Tinchlik bog'i" ashulasini sinfda kompyuter yordamida xor bo'lib ijro etish.

D) Kompyuter yordamida qo'shiqni tinglash orqali o'quvchilarni eshitish qobiliyatlarini shakllantirish.

III. Kompyuterda "Tinchlik bog'i" kuyini tinglash (5-6 daqiqa). O'quvchilar bilan ijro etish va darsni mustahkamlash.

IV. Darsningxulosa qismi (4-daqiqa) (savol-javob) tariqasida o'tkazilib, o'quvchilarni bilim darajasi aniqlanadi.

V.Baholarni e'lon qilish.Har biro'qituvchini yonida dars konspekti bo'lishi zarur. Kuyni kompyuter yordamida tinglash, dars samaradorligini oshiradi, o'quvchilarning eshitish, fikrlash qobiliyatlarini shakllantiradi, ularda musiqaga qiziqish tug'diradi va o'quvchilarni estyetik tarbiyalashda muhim vosita bo'lib hizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat -yengilmas kuch. -T.: «Ma'naviyat», 2008.
2. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. T: O'zbekiston. 2016.
3. Mirziyoyev Sh. M. Buyuk kelajagimizni mard va oliyjanob halqimiz bilan birga quramiz. T: O'zbekiston. 2017.
4. Mirziyoyev Ah. M. Milliy taraqqiyot yo'limizni qattiyat bilan davom ettirib yangi bosqichga ko'taramiz. T: O'zbekiston. 2017.
5. Baubekova G.D., Xalikova G.T. Innovatsionnnnye texnologii optimizatsii uchebnogo protsessa. -V kn.: Obrazovaniye: opnt, problemn, perspektivi. Uchebnoe posobie. T.: "YaNGI ASR AVLODI" , 2001. -S. 67
qurollar yordamida o'tkazish.